

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԱՄԲԻՈՆ

DOI: 10.59560/18291155-2024.3-115

ՍԱՄՎԵԼ ՀԱԿՈՐՅԱՆ

Սահմանադրական դատարանի
աշխատակազմի իրավախորհրդատվական
վարչության փորձագիտական-վերլուծական
բաժնի գլխավոր մասնագետ,
Հայ-ռուսական համալսարանի հայցորդ

«ԿԱԼԱՆՔԻՑ ԱՋԱՏՎԱԾ ԱՆՁ» ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՋԱՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՎԱՐԿԱԾԸ

Ամփոփագիր

Սույն հոդվածն իրավակիրառ պրակտիկայում առաջացած այն հիմնախնդրի մասին է, երբ դատարանները քննարկման առարկա են դարձնում անազատության հետ կապված խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունն այն մեղադրյալի վերաբերյալ, որի նկատմամբ նույն մեղադրանքով արդեն իսկ քննարկվել է նման միջնորդություն: Իրավապահ մարմինների գործելաոճն էապես նպաստել է նման դատական պրակտիկայի ձևավորմանը: Սույնով ներկայացվում է նման դատական պրակտիկայի անթույլատրելիությունը, նման իրավիճակներում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրված՝ կալանքից ազատված անձին կրկին կալանավորելու համար ներկայացված պահանջները/երաշխիքները և դրանց՝ ազատության կանխավարկածին համահունչ մեկնաբանությունները:

Հիմնաբառեր. ձերբակալում, կալանք, անձնական ազատություն, իրավունք, միջնորդություն:

Անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության հիմքով ձերբակալված անձի նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու նպատակով դատարան ներկայացված վարույթն իրականացնող քննիչի միջնորդության քննության ընթացքում եթե դատարանը հանգի հետևության առ այն, որ Օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դեպքում անձին ձերբակալելիս հիմնավոր կասկածն ակնհայտ չի եղել անմիջականորեն ծագած, ապա որոշում կկայացնի ներկայացված միջնորդությունը մերժելու մասին:

Իրավակիրառ պրակտիկայում, սակայն, վարույթն իրականացնող քննիչը մեղադրյալի նկատմամբ ոչ թե կիրառում է այլընտրանքային խափանման միջոց, այլ կրկին ձերբակալում է Օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքով, այն է՝ ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու նպատակով, ապա կրկին միջնորդություն է ներկայացնում դատարան՝ վերջինիս նկատմամբ անազատության հետ կապված խափանման միջոց կիրառելու հարցը քննարկելու համար:

Որոշ դեպքերում նման միջնորդությունները բավարարվում են, քանի որ.

- Դատարաններն Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածով նախատեսված՝ կալանքից ազատված անձին կրկին կալանավորելու համար սահմանված նախապայմանի առկայությունը, այն է՝ նոր էական հանգամանքների առկայությունը քննարկվող դեպքում պարտադիր չեն համարում, քանի որ գտնում են, որ մեղադրյալի նկատմամբ առաջին անգամ խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունը մերժվել է, վերջինս չի կալանավորվել, ուստիև չի կարող ձեռք բերել կալանքից ազատվածի կարգավիճակ, հետևաբար՝ Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքը տարածելի չէ վերջինիս նկատմամբ:

- Ստուգում են միայն երկրորդ, այն է՝ ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու նպատակով իրականացված ձերբակալման իրավաչափությունը, արձանագրելով, որ պահպանված

են Օրենսգրքով սահմանված նախապայմանները (որոշման դատավարական ձևը, ժամկետները, նպատակը) և միևնույն ժամանակ ներկայացվել է խափանման միջոց կիրառելու միջնորդություն (այսինքն՝ ձերբակալման նպատակն արդարացված է):

- Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով հռչակված՝ առանց դատարանի որոշման ոչ ավել քան 72 ժամ ձերբակալված լինելու իմպերատիվ պահանջը մեկնաբանում են բացառապես երկրորդ ձերբակալման տեսակի համատեքստում՝ արձանագրելով, որ անձը ձերբակալվածի կարգավիճակում է գտնվել ընդամենը 24 ժամ, ոչ թե՛ 96: Ավելին՝ դատարանները խափանման միջոցի կիրառման ժամկետի մեջ չեն հաշվում հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալման 72 ժամը, ինչը ևս խնդրահարույց է:

- Օրենսգրքի 114-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, որը սահմանում է Օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված (հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի) հիմքով ձերբակալված անձին ազատ արձակվելուց հետո նույն կասկածով կրկին ձերբակալելու ուղղակի արգելք, մեկնաբանում են առաջին ձերբակալումից հետո անձի նկատմամբ հանրային քրեական հետապնդում հարուցված լինելու պայմաններում կասկածի (կասկածանքի) բացակայություն, ուստիև այն չեն կապում նույն կասկածով անձին ձերբակալելու հետ, քանի որ երկրորդ ձերբակալումն իրականացվել է ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու հիմքով (այլ խոսքով՝ ձերբակալվել է մեղադրյալը, ուստի կասկածը վերաճել է մեղադրանքի. չկա կասկած, չկա Օրենսգրքի 114-րդ հոդվածով նախատեսված արգելքը):

Դատական պրակտիկան

Անդրադառնալով խնդրո առարկա հարցին՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քրեական դատարանն

արձանագրել է. «Միաժամանակ քննելով ձերբակալման իրավաչափության հարցը՝ Դատարանն արձանագրում է, որ վերջինիս ձերբակալումն իրականացվել է օրենքով սահմանված կարգով, կրել է իրավաչափ բնույթ: Ինչ վերաբերում է պաշտպանի այն դիրքորոշմանը, որ մեղադրյալին հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում ձերբակալելուց, կալանքի միջնորդություն ներկայացնելուց, դատարանի որոշմամբ այդ միջնորդությունը մերժելուց և մեղադրյալին ազատ արձակելուց հետո նույն հիմքի մատնանշմամբ անձին ձերբակալելու մասին որոշում կայացնելը իրավաչափ չէ, **ապա Դատարանն արձանագրում է, որ նման իրողությունը չի հակասում ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու համար ձերբակալման ինստիտուտի էությանը:** Նշված կառուցակարգերի կիրառման հնարավորությունը տրված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսդրությամբ:

Ամփոփելով վերոգրյալը, գնահատման ենթարկելով նաև մեղադրյալին բնութագրող վերաբերելի տվյալները և հաշվի առնելով վերոնշված հանգամանքները՝ Դատարանը գալիս է հետևության, որ քննիչը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով պատշաճորեն հիմնավորել է մեղադրյալի նկատմամբ որպես խափանման միջոց կալանք կիրառելու անհրաժեշտությունը և իրավաչափությունը՝ միջնորդված պայմաններով»:

Սույն որոշման վերանայման արդյունքում Վերաքննիչ քրեական դատարանը, համաձայնվելով ստորադաս դատարանի հետևությունների հետ, արտահայտել է հետևյալ դիրքորոշումը. «Ինչ վերաբերում է վերանայման բողոքի ձևակերպումներից բխող այն պնդմանը, որ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քրեական դատարանի (...) որոշումից հետո մեղադրյալը փաստացի ազատ չի արձակվել, ապա ստորադաս դատարանից ստացված վարույթի նյութերը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 114-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված իրավակարգավորման լույսի ներքո ոչ միայն հիմք չեն տալիս այդ պնդումը հիմնավորված համարելու, այլ նաև հիմնավորում

ՍԱՀՄԱՆԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ◆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ◆ 3(115)2024

են, որ սույն դեպքում մեղադրյալի ձերբակալումն իրականացվել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված՝ ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու համար ձերբակալելու մասին Քննիչի որոշման հիման վրա, և նշված օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի դրույթներով սահմանված էական պայմանների պահպանմամբ, ինչն էության մեջ արձանագրվել է նաև ստորադաս դատարանի կողմից, և Վերաքննիչ դատարանի համար ընդունելի՝ առկա նյութերի վերլուծությունից բխող, տրամաբանված ու բավարար չափով փաստարկված դատողություն է արվել մեղադրյալի ձերբակալման իրավաչափության մասին:

Վերոգրյալի համատեքստում անդրադառնալով հատուկ վերանայման բողոքի ձևակերպումներից բխող դատողություններից առ այն, որ մեղադրյալի կալանքի սկիզբը 2023 թվականի սեպտեմբերի 15-ի (ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու հիմքով ձերբակալման ամսաթիվ՝ հեղ.) փոխարեն պետք է հաշվվեր 2023 թվականի սեպտեմբերի 12-ից (հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալման ամսաթիվ՝ հեղ.)՝ Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ վերը նշվածի պայմաններում այդ մոտեցումը չի բխում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 119-րդ հոդվածի դրույթներով սահմանված կարգավորումներից, իսկ ինչ վերաբերում է մեղադրյալի՝ 2023 թվականի սեպտեմբերի 12-ի ժամը 11:25-ից մինչև Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քրեական դատարանի՝ 2023 թվականի սեպտեմբերի 15-ի որոշման (խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ առաջին միջնորդության քննության կապակցությամբ կայացված որոշման, որի արդյունքում միջնորդությունը մերժվել է՝ հեղ.) հիմքով ազատ արձակվելը ձերբակալման մեջ գտնված լինելուն, ապա դրա հաշվակցումը կամ ռեաբիլիտացիոն հետևանքների կիրառումը համապատասխանաբար ՀՀ քրեական օրենսգրքի 79-րդ և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 164-րդ հոդվածներով սահմանված կարգավորումների տիրույթում է, և դուրս է խափանման

միջոցների կիրառման դատական երաշխիքների տիրույթում լուծման ենթակա հարցերի շրջանակից»:

Ի տարբերություն վերը ներկայացված ծայրահեղական-ֆորմալիստական մոտեցման՝ դատարանները նաև արտահայտել են այլ՝ քրեադատավարական իրավունքի արժեքանությանը համահունչ մոտեցում. օրինակ՝ Գեղարքունիքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը խնդրո առարկա հարցի կապակցությամբ արտահայտել է իրավական դիրքորոշում այն մասին, որ «(...) մեկ վարույթի շրջանակներում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 109 և 111 հոդվածներով հաջորդաբար (առանց որևէ էական հանգամանքի կամ իրավիճակի փոփոխության) իրականացված ձերբակալումներն անջատ դիտարկելու և միայն վերջին ձերբակալման (ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու) իրավաչափությունը ստուգելու պայմաններում՝ կարող են ստեղծվել ՀՀ սահմանադրությամբ և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված ձերբակալման առավելագույն ժամկետը շրջանցելու մեխանիզմներ, ինչպես նաև անձի ազատությունը 72 ժամից ավել ժամկետով կամայական սահմանափակելը իրավաչափ դարձնելու ռիսկեր, ինչն անթույլատրելի է և հակասում է մինչդատական վարույթում դատարանների ստանձնած դերին և առհասարակ դատական երաշխիքների էությանը:

Արդյունքում՝ դատարանը գտնում է, որ վերը նկարագրված եղանակով անձին կրկնակի ձերբակալելը ոչ միայն չի բխում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 109 և 111 հոդվածների տրամաբանությունից, այլև ուղղակի հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 27 հոդվածին»:

**«Կալանքից ազատված անձին կրկին կալանավորելու»
օրենսդրական երաշխիքի մեկնաբանությունը**

Օրենսդիրը, սահմանելով կալանքից ազատված անձին կրկին կալանավորելու համար նոր էական հանգամանքների առկայություն,

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ◆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ◆ 3(15)/2024

օգտագործել է «կալանքից ազատված անձ» հասկացությունը՝ թերևս ելնելով այն կանխադրույթից, որ քրեադատավարական նորմերը պետք է մեկնաբանվեն Սահմանադրությանը համահունչ և որ դրանք մեկնաբանելիս ու կիրառելիս պետք է երաշխավորվեն քրեական դատավարության սկզբունքները և ոչ թե «քննչական մարմինների կողմից նման աճաբարության» դիմելու և դատարանների կողմից քննարկվող նորմը նեղ մեկնաբանելու կանխավարկածից, այլապես, մեր գնահատմամբ, Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածում կօգտագործեր «այն անձը, ում վերաբերյալ քննարկվել է խափանման միջոց կիրառելու միջնորդություն» արտահայտությունը:

Նման եզրահանգման համար հիմք են ծառայում հետևյալ փաստարկները.

- Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետի հիմքով (Օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դեպքում անձին ձերբակալելիս հիմնավոր կասկածը ակնհայտ չի եղել անմիջականորեն ծագած) անձի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու միջնորդության մերժումը մեղադրյալի՝ անձնական ազատության սահմանափակումը բացառելու գործուն երաշխիք է, որն Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածի կարգավորման առարկայից դուրս գտնվելու դեպքում ամբողջապես կիմաստազրկվի:

- Ազատության կանխավարկածի համատեքստում օրենսդրի կամքի իրացման հնարավորությունը կբացառվի, քանի որ անձնական ազատության իրավունքի սահմանափակումը բացառող օրենսդրական երաշխիքը չի ծառայի իր նպատակին, չի կենսագործվի:

- Բացի այդ, հակառակ մեկնաբանությունը հակասության մեջ է գտնվում Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով ամրագրված՝ առանց դատարանի որոշման խիստ նեղ (72 ժամ) ժամային շրջանակներում անձի անազատության մեջ հայտնվելու սահմանափակման իրավական երաշխիքի հետ: Այդպիսի մեկնաբանումը կստեղծի իրավիճակ, երբ ի հակադրումն՝ առանց դատարանի՝ անազատության մեջ մեղադրյալին

հետագա պահելը թույլատրելու մասին որոշման ոչ ավել քան 72 ժամ անազատության մեջ պահվելու Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջի, մեղադրյալին հնարավոր կլինի պահել անազատության մեջ (փաստացի ձերբակալվածի կարգավիճակում) 96 ժամ (հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության հիմքով 72 ժամ և ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու հիմքով ևս 24 ժամ), ինչն անթույլատրելի է հենց Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի ուժով:

Վերոհիշատակյալի պայմաններում փաստվում է, որ Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքը տարածելի է այն անձանց նկատմամբ, ում վերաբերյալ քննարկված խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունը մերժվել է Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետով նախատեսված հիմքով, այն է՝ Օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դեպքում անձին ձերբակալելիս հիմնավոր կասկածը ակնհայտ չի եղել անմիջականորեն ծագած: Նման եզրահանգման գալու համար, ի ապահովումն օրենսդրի կամքի կենսագործման, կարևոր է Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածը մեկնաբանել լայն՝ իր գործողության տարածքի մեջ ներառելով նաև «այն անձանց, ում վերաբերյալ քննարկվել է խափանման միջոց կիրառելու միջնորդություն»:

Մեկնաբանության քննադատությունը

Այնուամենայնիվ, ներկայացված մոտեցումը կարող է քննադատվել հետևյալ կերպ: Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածում օրենսդիրն օգտագործել է «կալանքից ազատված անձ» հասկացությունը, այդպիսով իսկ սահմանել է նույն մեղադրանքով առանց նոր էական հանգամանքների առկայության անձին կալանավորելու անթույլատրելիության պահանջ՝ ելնելով այն տրամաբանությունից, որ կալանքից ազատված անձը գտնվել է կալանքի տակ, ուստի կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդության քննությամբ դատարանն արդեն իսկ անդրադարձել է խափանման միջոց կիրառելու իրավաչափության

պայմաններին և հիմքերին, հետևաբար ապագայում հնարավոր կլինի գնահատել նաև նոր էական հանգամանքների առկայությունը:

Այլ է իրավիճակը Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետով նախատեսված հիմքով խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունը մերժելու դեպքում, որտեղ դատարանն անդրադառնում է ձերբակալման իրավաչափությանը և խափանման միջոց կիրառելու համար անհրաժեշտ՝ միջնորդությանը կից ներկայացված նյութերի հետազոտում և գնահատում տեղի չի ունենում, ուստի՝ հետագայում կալանավորված մեղադրյալի ազատ արձակվելու դեպքում հնարավոր չի լինում գնահատել նոր էական հանգամանքների առկայությունը, քանի որ «հին/նախորդիվ հանգամանքները» չեն ուսումնասիրվել:

Քննադատության հաղթահարումը

Այս քննադատական փաստարկները կարելի է հաղթահարել այն հիմնավորմամբ, որ Օրենսգրքի 114-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված երաշխիքի ուժով հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալված անձի նկատմամբ Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետի հիմքով կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու միջնորդության մերժման դեպքում նույն անձին (ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին) դատարան ներկայացնելու նպատակով ձերբակալելու և խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդություն ներկայացնելու կապակցությամբ հարուցված դատական վարույթում դատարանը պետք է որոշում կայացնի ներկայացված միջնորդությունը մերժելու մասին:

Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունը դատարանը պետք է մերժի, եթե 1) հայտնաբերում է սույն օրենսգրքի 12-րդ հոդվածով նախատեսված որևէ հանգամանք. 2) չի հաստատվում մեղադրյալի կողմից իրեն վերագրվող հանցանքը կատարելու հիմնավոր կասկածը. 3) հանգում է հետևության, որ մեղադրյալի օրինական վարքագիծն

ապահովելու համար միջնորդվող խափանման միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունը բացակայում է, իսկ առավել մեղմ խափանման միջոցի կամ խափանման միջոցների համակցության կիրառման անհրաժեշտության և հնարավորության հարցը ենթակա է լուծման վարույթի համապատասխան հանրային մասնակիցների կողմից՝ իրենց իրավասության սահմաններում. 4) առկա է մեղադրյալի կյանքին սպառնացող վտանգ, և չի հիմնավորվել այդ վտանգը չեզոքացնելու հնարավորությունը. 5) հանգում է հետևության, որ սույն օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դեպքում անձին ձերբակալելիս հիմնավոր կասկածը ակնհայտ չի եղել անմիջականորեն ծագած:

Մեր գնահատմամբ, խնդրո առարկա իրավիճակում հնարավոր կլինի մերժել խափանման միջոց կիրառելու մասին քննիչի միջնորդությունը հիշատակված հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետի լայն մեկնաբանման պայմաններում, այն է՝ մեղադրյալի օրինական վարքագիծն ապահովելու համար միջնորդվող խափանման միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունը բացակայում է, իսկ անհրաժեշտության բացակայությունը պայմանավորված է կալանքից ազատված անձին նույն մեղադրանքով առանց նոր էական հանգամանքների կրկին կալանավորելու արգելքի առկայությամբ՝ ազատության կանխավարկածի և անձնական ազատության իրավունքի ոչ իրավաչափ սահմանափակումները բացառող երաշխիքների կենսագործման հաշվառմամբ:

«Արդարադատության նախարարության կողմից հարցի լուծմանն ուղղված անավարտ գործողությունները»

Ավելին, կարծես օրենսդրական մակարդակում հարցի լուծման փորձ է արվել 2023 թվականին:

Այսպես՝ իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման միասնական կայքէջում 19.04.2023-04.05.2023 ժամանակահատվածում հանրային քննարկման է դրված եղել «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու

մասին», «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» և «Հայաստանի Հանրապետության քրեակատարողական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքների նախագծերը¹, որով, ի թիվս այլնի, առաջարկվել է՝

«Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածում.

1. 2-րդ մասի 5-րդ կետը ուժը կորցրած ճանաչել.

2. լրացնել նոր 2.1-ին մաս՝ հետևյալ բովանդակությամբ.

«Դատարանի կողմից սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված որոշում կայացնելու դեպքում նույն անձի վերաբերյալ նույն վարույթով կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունը կրկին կարող է ներկայացվել, եթե վարույթով ի հայտ են եկել կալանքը հիմնավորող նոր հանգամանքներ»:

Ի հիմնավորումն ներկայացված առաջարկի՝ նախագիծն առաջարկած ՀՀ արդարադատության նախարարությունը նշել է.

«- ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետի համաձայն՝ «հանգում է հետևության, որ սույն օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դեպքում անձին ձերբակալելիս հիմնավոր կասկածը ակնհայտ չի եղել անմիջականորեն ծագած»:

Սահմանադրությամբ, ինչպես նաև քրեադատավարական օրենսդրությամբ ձերբակալումը և կալանքը՝ որպես անձնական ազատության իրավունքից զրկելու հիմքեր, նախատեսված է տարբեր ինստիտուտների տեսքով: Այսինքն, ձերբակալումը և կալանքը որևէ կերպ չեն կարող նույնանալ, որևէ կերպ չեն կարող լինել միմյանց հետ փոխկապակցված: Մասնավորապես, անմիջական կասկածի հիմքով անձին ձերբակալելու համար այլ գործիքակազմ, հիմքեր և կարգ է սահմանված, կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու դեպքում՝ այլ:

¹ <https://www.e-draft.am/projects/5638/justification>

Վերոնշյալ դիրքորոշումն է արտահայտել նաև Սահմանադրական դատարանը իր 2009 թվականի սեպտեմբերի 12-ի ՍԴՈ-827 որոշմամբ՝ արձանագրելով, որ «ձերբակալում» և «կալանավորում» ինստիտուտներն ունեն ինքնուրույն բովանդակություն, հետապնդում են միմյանցից ըստ էության տարբերվող նպատակներ, ունեն կիրառման միմյանցից էապես տարբերվող հիմքեր: Դրանցից յուրաքանչյուրն օրենսդիրն ընտրել է որպես ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 1-ին մասում մատնանշված առանձին նպատակների հասնելու ինքնուրույն դատավարական միջոց, և կիրառվում է տարբեր հիմքերի առկայությամբ: Հետևաբար, դրանցից յուրաքանչյուրը, առանց որևէ փոխադասմանավորվածության, փոխկապակցվածության և հաջորդականության, ինքնուրույնաբար կարող է կիրառվել, երբ առկա են դրանով հետապնդվող նպատակները և դրա կիրառման համար անհրաժեշտ հիմքերը:

Խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարաձգելու միջնորդության քննության արդյունքով դատարանը կայացնում է միջնորդությունը մերժելու մասին որոշում, եթե հանգում է հետևության, որ սույն օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դեպքում անձին ձերբակալելիս հիմնավոր կասկածը ակնհայտ չի եղել անմիջականորեն ծագած, սույն կարգավորումը չունի որևէ տրամաբանական հիմնավորում, ուղղված չէ քրեական վարույթով նախաքննության համակողմանիությունը և պատշաճությունն ապահովելու պահանջի կատարմանը և չի բխում Օրենսգրքի նպատակից, ուստի նախազծով նախատեսվել են կարգավորումներ, որոնց պայմաններում խափանման միջոցի կիրառումը չի պայմանավորվելու ձերբակալման իրավաչափությամբ»:

Ստացվում է, որ Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ հոդվածի լրացումներն այնքանով, որքանով կնախատեսեին դատարանի կողմից մեղադրյալի նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությունը մերժելու մասին որոշում կայացնելու դեպքում նույն

անձի վերաբերյալ նույն վարույթով կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունը բացառապես կալանքը հիմնավորող նոր հանգամանքների առկայության պայմաններում ներկայացնելու իմպերատիվ պահանջ, կլուծեին ստեղծված խնդիրները:

Փաստորեն, ՀՀ արդարադատության նախարարության կողմից փորձ է արվել լուծելու քննարկման առարկա հարցն օրենսդրական փոփոխություններ նախաձեռնելու ճանապարհով: Սակայն ՀՀ կառավարության կողմից ՀՀ Ազգային ժողով ուղարկված նախագծի տեքստում, հիշատակված հատվածները բացակայել են, ուստի՝ նախագծով ներկայացված օրենսդրական փոփոխությունները չեն իրականացվել¹:

ՀԵՏԵՎՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքը տարածելի է այն անձանց նկատմամբ, ում վերաբերյալ քննարկված խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունը մերժվել է Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետով նախատեսված հիմքով, այն է՝ Օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դեպքում անձին ձերբակալելիս հիմնավոր կասկածը ակնհայտ չի եղել անմիջականորեն ծագած: Նման եզրահանգման գալու համար, ի ապահովումն օրենսդրի կամքի կենսագործման, կարևոր է Օրենսգրքի 121-րդ հոդվածը մեկնաբանել լայն՝ իր գործողության սահմանների մեջ ներառելով նաև «այն անձանց, ում վերաբերյալ քննարկվել է խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդություն»:

¹ Մեր հարցմանն ի պատասխան 2024 թվականի հունիսի 7-ի թիվ /12.1/22500-2024 գրությամբ ՀՀ Արդարադատության նախարարությունից հայտնել են, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում 288-րդ հոդվածում առաջարկվող փոփոխությունները հանվել են նախագծից հետագա լրամշակման նպատակով և ներկայումս գտնվում են քննարկման փուլում: Փոփոխությունների վերաբերյալ վերջնական դիրքորոշում ձևավորելուց հետո այն կներկայացվի այլ նախագծով:

ТОЛКОВАНИЕ ПОНЯТИЯ “ЛИЦО, ОСВОБОЖДЕННОЕ ИЗ-ПОД СТРАЖИ” И ПРЕЗУМПЦИЯ СВОБОДЫ

Аннотация

Настоящая статья посвящена проблеме, возникшей в правоприменительной практике при рассмотрении судами ходатайства о применении меры пресечения, связанной с лишением свободы, к обвиняемому, в отношении которого такое ходатайство уже рассматривалось по тому же обвинению. Практика правоохранительных органов в значительной степени способствовала формированию такой судебной практики. Приводятся сведения о недопустимости подобной судебной практики, а также закрепленные в Уголовно-процессуальном кодексе РА для подобных ситуаций требования/гарантии, предъявляемые при повторном заключении лица, освобожденного из-под стражи, и их толкование в соответствии с презумпцией свободы.

Ключевые слова: задержание, заключение под стражу, личная свобода, право, ходатайство.

INTERPRETATION OF THE CONCEPT OF “A PERSON RELEASED FROM CUSTODY” AND THE PRESUMPTION OF FREEDOM

Annotation

This article is devoted to the issue in law enforcement practice when the courts consider a petition for the application of a preventive measure related to deprivation of liberty against an accused person, with respect to whom such a petition has already been considered on the same charge. The practice of law enforcement agencies has significantly contributed to the formation of such

judicial practice. This article provides information about the inadmissibility of such judicial practice, as well as the requirements/guarantees prescribed by the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia for such situations, presented during the repeated detention of a person released from custody, and their interpretation in accordance with the presumption of freedom.

Keywords: detention, imprisonment, personal freedom, law, petition.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 28.06.2024 թ., պրվել է գրախոսության 29.06.2024 թ., ընդունվել է տպագրության 09.07.2024 թ.: